

УДК 332.1:338.24:334.75(477)
DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-39

БОГАТЧИК Л. А.
Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ ЯК ІНДИКАТОРА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розглянуто підходи науковців щодо трактування сутності категорії «економічна безпека регіону». Встановлено, що вітчизняна та міжнародна практика володіють розгалуженим набором спеціальних індикаторів, які дозволяють в повній мірі оцінити стан економічної безпеки регіону та враховують специфіку його розвитку. Доведено, що визначені у працях науковців загрози економічної безпеки регіонів у більшій мірі можуть бути подолані шляхом формування кластерів, відповідно, створення територіально-галузевих об'єднань в економіці може свідчити про зростання рівня його економічної безпеки. Проаналізовано роль кластерів у формуванні безпеки орієнтованої системи управління соціально-економічними системами.

Ключові слова: економічна безпека регіону, кластер, індикатори рівня економічної безпеки, безпекоорієнтована система управління регіональним розвитком.

BOHATCHYK L.
Khmelnitskyi National University

ANALYSIS OF THE POSSIBILITIES OF APPLICATION OF THE CLUSTER APPROACH AS AN INDICATOR OF THE ECONOMIC SECURITY LEVEL OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

The approaches of scientists to the interpretation of the essence of the category "economic security of the region" are considered. It is established that domestic and international practice have an extensive set of special indicators that allow to fully assess the state of economic security of the region and take into account the specifics of its development. It is proved that integration tendencies of development of social and economic systems change accents at formation of indicators of level of their economic safety which are connected, first of all, with that subjects of market economy at the expense of integrative interaction receive additional competitive advantages which synergistically influence. for the development of both macro- and mesoeconomics.

It is concluded that the threats to the economic security of regions identified in the works of scientists can be overcome to a greater extent by forming clusters, respectively, the creation of territorial and sectoral associations in the economy may indicate an increase in its economic security. The effectiveness of the cluster mechanism is also due to the reduction of the element of uncertainty and a high degree of predictability of the market situation for all participants in the cluster. Thus, it is concluded that to ensure sustainable development of Ukraine as a whole and its individual regions, it is necessary to develop and implement a consistent cluster policy.

The role of clusters in the formation of a security-oriented management system of socio-economic systems is analyzed. The format of examination of the assessment of the impact of clusters on the economic security and competitiveness of the region has been improved in accordance with domestic needs.

Keywords: economic security of the region, cluster, indicators of the level of economic security, security-oriented system of regional development management.

Постановка проблеми. Поширення впливу світових інтеграційних процесів на розвиток національної економіки обумовлюють перегляд існуючих у вітчизняній практиці підходів до формування інституту національної безпеки як на державному, так і регіональному рівнях. Необхідність врахування загроз та викликів, які виникають в процесі міжнародної взаємодії, потребують удосконалення інструментів захисту національних інтересів держави не лише в політичному, але й в соціоекономічному та інноваційному аспектах. Зростання ролі інтеграційних чинників у формуванні конкурентних переваг території, з однієї сторони, сприяють зміщенню уваги з національного на мезорівень та обумовлюють необхідність врахування інтеграційної складової при визначенні рівня їх економічної безпеки, з іншої, забезпечують більшу диверсифікацію підходів при виборі інструментів безпеки орієнтованого управління розвитком соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняна та міжнародна практика володіють розгалуженим набором спеціальних індикаторів (показників, критеріїв оцінки тощо), які дозволяють в повній мірі оцінити стан економічної безпеки регіону, враховують специфіку розвитку соціально-економічної системи, і детально розкриті у працях науковців [1–9]. Проте, на нашу думку, незважаючи на різноманіття представлених підходів, цілком логічним є твердження, що запропоновані дослідниками індикатори економічної безпеки на національному та мезорівнях повинні суттєво між собою відрізнятися, адже система викликів та загроз, які формуються на кожному з рівнів, є доволі відмінною. З іншої сторони, побудова дієвої системи економічної безпеки на державному рівні можлива лише за умови співнаправленості та взаємодоповнюваності цих індикаторів на макро- та мезорівнях, що повинно існувати завжди, і лише за певних умов нарощення сили небезпеки може бути порушено.

Про правильність підібраних індикаторів рівня економічної безпеки соціально-економічної системи свідчить, перш за все, їх здатність своєчасного реагування та сигналізування щодо виявлених невідповідностей, та можливості мезоекономіці за рахунок самоорганізації та внутрішніх резервів своєчасно повернутись в рівноважних із зовнішнім середовищем стан. Саме тому накопичення інформації про чисельні параметри такої взаємодії необхідне для визначення наслідків прийнятих управлінських рішень, оцінки значущості тих чи інших загроз економічній безпеці регіону.

Без сумніву, інтеграційні тенденції розвитку соціально-економічних систем змінюють акценти при формуванні індикаторів рівня їх економічної безпеки, які пов'язані, перш за все, з тим, що суб'єкти ринкової економіки за рахунок інтегративної взаємодії отримують додаткові конкурентні переваги, які синергетично впливають на розвиток як макро-, так і мезоекономіки, та вважаємо повинні обов'язково бути враховані в якості одного з ключових індикаторів безпеки орієнтованого розвитку території.

Мета статті полягає в аналізі можливостей застосування кластерного підходу як індикатора рівня економічної безпеки соціально-економічних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання рівня невизначеності навколишнього середовища обумовлює необхідність перегляду сформованих у науковій думці уявлень про сутність механізму забезпечення економічної безпеки не лише на макро-, але й мезорівні. В процесі інтеграції у світовий економічний простір економіка України зіткнулась з системним викликом, який обумовлений структурною перебудовою світового господарства та посиленням глобальної конкуренції. Відповідно, захист інтересів соціально-економічних систем нерозривно пов'язаний з пошуком шляхів підвищення їх економічної безпеки.

В цілому, побудові ефективної моделі функціонування системи економічної безпеки регіону присвячена значна кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Аналіз праць зарубіжних науковців показує, що категорія економічної безпеки найчастіше розглядається з погляду загроз, які можуть виникати щодо суб'єктів соціально-економічної системи, тому увага акцентується на їх класифікації за різними ознаками. Наприклад, на думку Т. Ю. Феофілової, систему економічної безпеки регіону повинні складати такі елементи: нормативно-правові акти, які регулюють сферу економічної безпеки мезоекономіки; суб'єкти управління відносинами; об'єкти управління економічною безпекою; негативні дії і наслідки їх впливу на економічну безпеку території; групи показників, що характеризують поточний стан в сфері економічної безпеки регіону [1].

І. В. Глуштенков у роботі [2] відмічає, що в систему економічної безпеки, адаптовану до регіональних особливостей, обов'язково повинні входити: організаційна структура (система органів законодавчої, виконавчої та судової влади); нормативно-правова база, покликана регламентувати відносини суб'єкта у сфері економічної безпеки; пріоритетні напрями для забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні (з урахуванням напрямів довгострокового розвитку соціально-економічної системи); внутрішні загрози економічній безпеці регіону; система моніторингу для виявлення і прогнозування загроз; інструментарій оцінки рівня економічної безпеки на регіональному рівні; сукупність організаційних, економічних і правових заходів щодо запобігання загроз і забезпечення економічної безпеки.

Заслужує на увагу підхід Є.С. Мітякова [3] до виділення основних компонент системи економічної безпеки регіону:

- 1) мезорівень національної економіки відображає особливості адміністративно-територіального поділу, визначає місце, роль і специфічні інтереси регіонів в економіці країни;
- 2) специфічні виклики і загрози на регіональному рівні;
- 3) єдина індикативна система регіональної економічної безпеки, включаючи її порогові значення;
- 4) організаційно-інституційна структура моніторингу рівня економічної безпеки;
- 5) правова забезпеченість регіональних безпеки орієнтованих економічних систем.

У працях вітчизняних науковців трактування економічної безпеки також пов'язане з аналізом загроз (перш за все, зовнішніх), які виникають по відношенню до соціально-економічної системи. Наприклад, колектив авторів за ред. В.М. Геєця [4] на основі моделі класифікації загроз економічній безпеці регіону визначають вплив найважливіших чинників регіонального розвитку на ступінь прояву окремих загроз. Сухоруков А.І., Мошенський С.З., Петрук О.М. [5] оцінюють стан економічної безпеки регіонів України з урахуванням дії загрози спаду виробництва продукції промисловості. Дослідження факторів виникнення загроз виробничого характеру залежно від виробничої спеціалізації регіону представлено в роботі Головченка О.М. [6].

Бабець І.Г. [7] досліджує чинники промислового виробництва та проблеми формування виробничої безпеки українських регіонів, а також визначає вплив виробничо-технологічних загроз на рівень економічної безпеки. На думку Білика Р.В. [8], для адекватного оцінювання рівня економічної безпеки потрібно постійно відстежувати вплив різних чинників, оскільки їхня дія є різнополярною і залежно від ситуації вони можуть перешкоджати або сприяти забезпеченню безпеки.

Цікавим для цілей дослідження є підхід Іванової Н.С. [9], яка до переліку загроз економічної безпеки регіонів пропонує відносити такі чинники:

– Втрата ринків збуту, що теоретично прямо впливає на економічну безпеку регіону. Без сумніву, через втрату ринків збуту продукції (послуг) суб'єктів господарювання зменшуються показники валового регіонального продукту та обсягів реалізації промислової продукції (послуг), що призводить до зменшення добробуту населення регіону. Для уникнення зазначеної загрози в межах регіонального управління

науковець пропонує розробити програми зміцнення конкурентоспроможності регіональної промисловості. У цьому дослідженні як кількісний вимірник рекомендовано використовувати показники обсягів експорту товарів та послуг регіону; загроза – зменшення рівня експорту товарів та послуг регіону.

– Втрата конкурентоспроможності та конкурентних переваг. Підтримуємо Іванову Н.С., яка головним наслідком втрати регіоном конкурентоспроможності вважає погіршення рівня життя його населення, саме тому як кількісний вимірник пропонує використовувати показник «Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижчими фактичного прожиткового мінімуму, %»; загроза – погіршення рівня життя населення.

– Міграція населення – одна з головних загроз регіональної економічної безпеки, яка також є наслідком неефективного регіонального управління. Із посиленням міграційних процесів спостерігається втрата людського та трудового потенціалу, що призводить до руйнування промислового потенціалу регіону. Тут як кількісний вимірник науковець рекомендує використовувати показник «Міграційний приріст, скорочення»; загроза – еміграція населення регіону в інші регіони або за кордон.

В цілому, проведені дослідження дозволяють дійти висновку, що проаналізовані у працях вітчизняних та зарубіжних науковців загрози економічної безпеки регіонів у більшій мірі можуть бути подолані шляхом формування кластерів. Виходячи з класичного розуміння поняття «кластер», розкритого у працях М. Портера в роботі [10], це є форма мережі, яка зустрічається в межах географічного регіону, в якому близьке розташування фірм і організацій забезпечує наявність певних форм спільності і підвищує частоту і силу їх взаємодії [10, с. 234]. Також М. Портер стверджував, що кластер представляє собою просторову організаційну форму, яка за своєю суттю може бути більш ефективною поряд з іншими формами інтеграційних утворень щодо компонування факторів виробництва – в разі доступності конкурентоспроможних місцевих постачальників [10, с. 222].

Аналіз наведених визначень показує, що формування кластера в соціально-економічній системі дозволяє оптимізувати просторову організацію регіону та віднайти більш ефективні форми інноваційної взаємодії господарюючих суб'єктів на визначеній території. Як наслідок, в регіональній площині спостерігаємо зменшення впливу зовнішнього середовища на розвиток як окремих суб'єктів ринкових взаємодій, так і соціально-економічної системи в цілому; зміцнення конкурентних позицій території на національному та міжнародному рівнях дозволяють локальним органам влади створити дієву систему захисту регіональних товаровиробників та місцевого ринку в цілому. З іншої сторони, нові можливості, які отримують суб'єкти підприємницької діяльності за рахунок посилення системи регіональної підтримки та захисту, дозволяють їм віднайти нові форми співпраці, що в майбутньому призведе до зміцнення їх конкурентних позицій на національному і міжнародному рівнях, та сприятиме зростанню ступеня їх економічної безпеки та території їх функціонування.

Як показано у таблиці 1, окремі дослідження взаємозв'язку рівня економічної безпеки регіону та існування в них кластерів були предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема, Войнаренко М.П. [11], Яшева Г.А. [12], Уськова Т.В. [13] у якості ключової регіональної економічної переваги від створення кластера виділяють зростання конкурентоспроможності соціально-економічної системи; Соколенко С.І. [14] зосереджується на підвищенні якості працівників та формуванні місцевого концентрованого ринку праці; Дегтярьов П.Я., Полосін І.В. [15], Асаул А.М., Скуматов Є.Г., Локтєєва Г.Є. [16] наголошують, що виникнення інтегративних утворень в регіоні дозволяє краще визначити територіальні пріоритети та, відповідно, відстояти регіональні інтереси, і забезпечує ефективний перерозподіл виробничих сил на певній території.

Таблиця 1

Врахування складових економічної безпеки регіону в працях науковців при дослідженні кластерів

Науковець, джерело	Визначення кластера
Войнаренко М.П. [11]	Кластер – це галузево-територіальне добровільне об'єднання підприємницьких структур, що тісно працюють з науковими установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та сприяння економічному розвитку регіону.
Яшева Г.А. [12]	Кластер являє собою регіональну виробничу мережу взаємодіючих підприємств, організацій і установ, включаючи постачальників, виробників і покупців, які взаємопов'язані в технологічному ланцюгу і активно співпрацюють як між собою, так і з місцевими органами державного управління з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів і регіону.
Уськова Т.В. [13]	Кластер – просторово сконцентрована критична маса багатьох чисельних спеціалізованих дійових осіб, які залучені в комбіновану конкуренцію і кооперацію.
Соколенко С. [14]	Кластер або мережева промислова група – це група близьких, географічно взаємопов'язаних компаній і співпрацюючих з ними організацій, які спільно діють в певному виді бізнесу і характеризуються спільністю напрямків діяльності та взаємодоповнюють один одного. У широкому розумінні, кластер – це агломерація фірм та їхніх постачальників, що дозволяє створити локально сконцентрований ринок праці.
Дегтярьов П. Я., Полосін І. В. [15]	Кластер – економічна агломерація взаємопов'язаних підприємств в межах локальної території.
Асаул А. М., Скуматов Є. Г., Локтєєва Г. Є. [16]	Кластери можна розглядати як один з різновидів великих мереж підприємницького типу. Вони представляють собою мережу, яка охоплює широкий спектр соціально-економічних аспектів. Як наслідок територіально-галузевого поділу суспільного виробництва кластери реально втілюють ідеологію мережевого підходу, відображають регіональні, міжрегіональні, національні, а в ряді випадків і міжнародні процеси, і є результатом розподілу виробничих сил.

На рисунку 1 показано графічне зображення ролі кластера у побудові стійкої безпеки орієнтованої соціально-економічної системи [17].

Рис. 1. Роль кластера у створенні стійкої безпеки орієнтованої соціально-економічної системи

Як бачимо, створення та функціонування хоча б одного кластера в соціально-економічній системі дозволяє підвищити рівень економічної безпеки регіону. Відповідно, місцеві органи влади повинні бути зацікавлені у проведенні постійного моніторингу за діяльністю існуючих кластерів, що потребує вироблення чітких критеріїв оцінки окремих напрямів їх роботи, а також вивчення потенціалу щодо формування нових територіально-галузевих утворень.

З метою оцінки впливу кластерів на економічну безпеку та конкурентоспроможність соціально-економічних систем Ковальчук Ю.А., Степнов І.М. [18] рекомендують проводити експертизу за критеріями, які були нами модифіковані відповідно до вітчизняних потреб з урахуванням результатів експертного оцінювання, проведеного в роботі [19], та представлені у таблиці 2.

Практичну цінність запропонованого формату експертизи вбачаємо не лише у використанні елементів експертного оцінювання при визначенні ваги кожного з напрямів, за яким проведено опитування, але й можливості визначення вагомості кожного з питань залежно від обраного варіанту відповіді. З позиції забезпечення економічної безпеки соціально-економічної системи даний формат експертного опитування дозволяє встановити економічну, інституційну, суспільну та інвестиційну цінність створення кластерів при побудові безпекоорієнтованого управління регіоном. Запропонований підхід дозволяє не лише створити базу для порівняння, але і забезпечує можливість планування діяльності територіально-галузевих об'єднань в умовах підвищення економічної безпеки і конкурентоспроможності соціально-економічних систем.

Проведений аналіз показав, що особливості розвитку соціально-економічних систем визначають всю сукупність загроз і небезпек, які впливають не тільки на безпеку певного регіону, але й країни в цілому. Ці аспекти повинні бути враховані при формулюванні сутності регіональної політики щодо забезпечення економічної безпеки. Таким чином, сутність економічної безпеки реалізується в системі її критеріїв і показників. Перетворення кластерів на важливих учасників внутрірегіональних взаємодій дозволяє їх використовувати у якості одного з ключових індикаторів рівня економічної безпеки території.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Загалом, проведені дослідження показали, що аналіз регіону з позиції визначення рівня його економічної безпеки вимагає виділення конкретних критеріїв оцінки і показників – індикаторів, порогові значення яких (або коридор цих порогових значень) допомагають здійснити комплексну оцінку стану регіону, визначити загрози чи завчасно виявити небезпечні тенденції. На рівень і ступінь зміни регіональних пропорцій впливають безліч факторів, найважливіший з яких – стан, динаміка і сукупна пропорційність базових і інфраструктурних галузей в економіці регіону, а також структура і рівень розвитку інноваційного потенціалу регіону. Тільки раціоналізація і оптимізація регіональних пропорцій, зокрема всього відтворювального процесу, зможе забезпечити динамічний, збалансований, сталий розвиток економіки регіону.

Сьогодні надійні конкурентні позиції регіонів і підвищення рівня їх конкурентоспроможності стають важливими умовами сталого безпеко орієнтованого розвитку регіональної економіки. При цьому

підвищення конкурентоспроможності регіону розглядається не тільки як інструмент розвитку його економіки, але й як головний чинник підвищення рівня і якості життя населення. Такий підхід до розвитку соціально-економічних систем дозволяє аналізувати у якості факторів економічного процесу, які створюють або послаблюють загрозу економічній безпеці регіону, не тільки фактори виробництва, але і його конкурентні слабкості і переваги на таких конкурентних полях, як ринок капіталу, ринок інвестицій, ринок робочої сили, ринок товарів і послуг.

Таблиця 2

Формат експертизи оцінки впливу кластерів на економічну безпеку та конкурентоспроможність регіону

Зміст питання	Коефіцієнт	Бал
1 Яку роль відіграє функціонуючий в регіоні кластер для підвищення рівня економічної безпеки соціально-економічної системи?	0,2	–
– діяльність кластера не співвідноситься з безпекоорієнтованими потребами регіону		0
– кластер відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки території, проте його роль чітко не визначена		30
– потреба в кластері виявлена, але для здійснення його цілеспрямованої безпеко орієнтованої діяльності потрібні стимулюючі дії з боку місцевих органів влади		70
– кластер є об'єктивно існуючим регіональним об'єднанням, а його діяльність в цілому свідчить про підвищення рівня економічної безпеки території		100
2 Хто виступає ініціатором утворення кластера (далі по змісту таблиці – ІУК)?	0,1	–
– ІУК є елементом регіональної інфраструктури, але поінформованість про його діяльність низька		20
– ІУК надає виключно консультативні та маркетингові послуги підприємствам – членам кластера		40
– ІУК здійснює роботу з координації дій учасників кластера		70
– ІУК здійснює роботу щодо формування коопераційних зв'язків між підприємствами – членами кластера, а також розробляє проекти розвитку кластера та реалізації нових кластерних ініціатив, які співставні із стратегією підвищення рівня економічної безпеки регіону	100	
3 Безпеко орієнтована цінність ІУК на рівні регіону:	0,1	–
– програми розвитку кластера, розроблені ІУК, не знайшли відображення в програмах підвищення рівня економічної безпеки регіону		20
– існує узгоджена з місцевими органами влади та іншими учасниками кластера концепція безпеко орієнтованого розвитку, розроблена ініціатором об'єднання		60
– ІУК на правах рівноправного партнера приймає участь в заходах, які організуються місцевими органами влади з метою розробки програм підвищення рівня економічної безпеки регіону	100	
4 Прозорість діяльності кластера та доступність інформації про нього:	0,05	–
– створені та відповідають встановленим параметрам		50
– створені, відповідають встановленим параметрам, і включають можливість електронної подачі заявок на отримання послуг кластера та доступу до бази даних для потенційних учасників об'єднання	100	
5 Перспективи розвитку кластера в напрямку підвищення рівня економічної безпеки регіону:	0,15	–
– кластер відноситься до традиційної галузі, тому ринки реалізації продукції та послуг визначені та прогнозовані, відповідно, потенціал для покращення рівня економічної безпеки регіону відносно невисокий		30
– потрібні додаткові маркетингові дослідження ринків реалізації продукції та послуг учасників кластера, які створюють нові умови для зростання рівня економічної безпеки регіону в цілому		50
– існують перспективи розвитку ринку реалізації в національному масштабі, відповідно, краща система захисту в межах країни		80
– існують перспективи розвитку ринку реалізації в світовому масштабі, що свідчить про високий безпеко орієнтований потенціал регіону	100	
6 Джерела фінансування діяльності кластера:	0,1	–
– переважно державний бюджет		20
– переважно місцевий бюджет		50
– із залученням недержавних коштів		70
– переважно небюджетні джерела фінансування		100
7 Економічна цінність кластера для регіону:	0,15	–
– повний цикл виробництва продукції (надання послуг)		30
– повний цикл виробництва продукції (надання послуг); зростання клієнтської бази		60
– повний цикл виробництва продукції (надання послуг); зростання клієнтської бази; збільшення числа зайнятих в кластері		80
– повний цикл виробництва продукції (надання послуг); зростання клієнтської бази; збільшення числа зайнятих в кластері; позитивні відгуки клієнтів	100	
8 Провідна суспільна цінність кластера для регіону:	0,15	–
– збереження і створення нових робочих місць		50
– інноваційні розробки та комерціалізація наукових досліджень		70
– збільшення податкових надходжень		80
– зростання інвестиційної привабливості регіону		100

За цих умов застосування теорії кластерів до інноваційного та конкурентоспроможного розвитку регіональної економіки є необхідною умовою, яка дозволяє більш чітко сформулювати уявлення про сучасний розвиток внутрірегіональних мережевих утворень та оцінити їх вплив рівень економічної безпеки соціально-економічних систем в цілому.

Література

1. Фефилова Т. Ю. Система економічної безпеки регіона: поняття і структура / Т. Ю. Фефилова // Журнал правових і економічних досліджень. – 2013. – № 4. – 184–188.
2. Глуштенков І. В. Міжнародні аспекти економічної безпеки / І. В. Глуштенков // Прикладні економічні дослідження. – 2015. – № 3 (7). – С. 41–44.
3. Митяков Е. С. Модель регіональної системи економічної безпеки / Е. С. Митяков // Економіка і підприємництво. – 2017. – № 12-1 (89-1). – С. 356–360.
4. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / за ред. В. М. Гейця. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
5. Національна економічна безпека : навч. посіб. / за ред. А. І. Сухорукова. – Житомир : Рута, 2010. – 384 с.
6. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки : монографія / Головченко О. М. – Одеса : Букаєв В. В., 2008. – 399 с.
7. Бабєць І. Г. Виробничо-технологічні загрози економічній безпеці регіону в умовах інтеррегіонального співробітництва / І. Г. Бабєць // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2012. – Вип. 2. – С. 199–209.
8. Білик Р. В. Інституціональне забезпечення економічної безпеки регіонів України / Р. В. Білик // Економіка і регіон. – 2015. – № 4. – С. 96–102.
9. Іванова Н.С. Оцінка впливу загроз на економічну безпеку регіонів / Н. С. Іванова // Фінансові дослідження. – 2018. – № 1 (4). – URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
10. Портер М. Конкуренція : учебное пособие / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2000. – 495 с.
11. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці : монографія / М.П. Войнаренко. – Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Триада-М», 2011. – 502 с.
12. Яшева Г. А. Формирование кластерной стратегии регионального развития / Г. А. Яшева. – URL : <http://innclub.info/2011/08/02/Yasheva.doc>
13. Ускова Т. В. Развитие региональных кластерных систем / Т. В. Ускова // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2008. – № 1. – С. 92–104.
14. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. контекст / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 645 с.
15. Дегтярев П. Я. Новая модель регионального экономического роста / П. Я. Дегтярев, И. В. Полосин // Вестник Челябинского государственного университета. Экономика. – 2010. – № 2 (183), вып. 23. – С. 85–90.
16. Асаул А. Н. Предпринимательские сети в строительстве / А. Н. Асаул, Е. Г. Скуматов, Г. Е. Локтеева ; под ред. А.Н. Асаула. – СПб : Гуманистика, 2005. – 256 с.
17. Борзунов А. А. Кластерная интеграция как фактор обеспечения экономической безопасности в транспортной отрасли / А. А. Борзунов // TRANSPORT BUSINESS IN RUSSIA. – 2014. – № 5. – С. 42–46.
18. Ковальчук Ю. А. Исследование влияния кластеризации экономики региона на экономическую безопасность и конкурентоспособность. Часть II / Ю. А. Ковальчук, И. М. Степнов // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2015. – № 9. – С. 82–90.
19. Богатчик Л. А. Організаційно-економічні засади формування регіональних кластерів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Богатчик Людмила Анатоліївна ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2015. – 307 с.

References

1. Feofilova T. Yu. Sistema ekonomicheskoy bezopasnosti regiona: ponyatie i struktura / T. Yu. Feofilova // Zhurnal pravovyh i ekonomicheskikh issledovaniy. – 2013. – № 4. – 184–188.
2. Glustenkov I. V. Mezhdunarodnye aspekty ekonomicheskoy bezopasnosti / I. V. Glustenkov // Prikladnye ekonomicheskije issledovaniya. – 2015. – № 3 (7). – S. 41–44.
3. Mityakov E. S. Model regionalnoj sistemy ekonomicheskoy bezopasnosti / E. S. Mityakov // Ekonomika i predprinimatelstvo. – 2017. – № 12-1 (89-1). – S. 356–360.
4. Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo : monohrafiia / za red. V. M. Heitsia. – Kharkiv : INZhEK, 2006. – 240 s.
5. Natsionalna ekonomichna bezpeka : navch. posib. / za red. A. I. Sukhorukova. – Zhytomyr : Ruta, 2010. – 384 s.
6. Holovchenko O. M. Ekonomichna bezpeka rehionu v harantuvanni stabilnosti natsionalnoi ekonomiky : monohrafiia / Holovchenko O. M. – Odesa : Bukaiev V. V., 2008. – 399 s.
7. Babets I. H. Vyrobycho-tekhnolohichni zahrozy ekonomichnij bezpetsi rehionu v umovakh interrehionalnoho spivrobitnytstva / I. H. Babets // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav. Serii ekonomichna. – 2012. – Vyp. 2. – S. 199–209.
8. Bilyk R. V. Instyutsionalne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky rehioniv Ukrainy / R. V. Bilyk // Ekonomika i rehion. – 2015. – № 4. – S. 96–102.
9. Ivanova N.S. Otsinka vplyvu zahroz na ekonomichnu bezpeku rehioniv / N. S. Ivanova // Finansovi doslidzhennia. – 2018. – № 1 (4). – URL : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
10. Porter M. Konkurenciya : uchebnoe posobie / M. Porter ; per. s angl. – M. : Vilyams, 2000. – 495 s.
11. Voinarenko M. P. Klasteri v instyutitsiinii ekonomitsi : monohrafiia / M.P. Voinarenko. – Khmelnytskyi : KhNU, TOV «Triada-M», 2011. – 502 s.
12. Yasheva G. A. Formirovanie klasternoj strategii regionalno razvitiya / G. A. Yasheva. – URL : <http://innclub.info/2011/08/02/Yasheva.doc>

-
13. Uskova T. V. Razvitiye regionalnykh klasternykh sistem / T. V. Uskova // Ekonomicheskie i socialnye peremeny: fakty, tendentsii, prognoz. – 2008. – № 1. – S. 92–104.
14. Sokolenko S. I. Proizvodstvennye sistemy globalizatsii: Seti. Alyansy. Partnerstva. Klastery: Ukr. kontekst / S. I. Sokolenko. – K. : Logos, 2002. – 645 s.
15. Degtyarev P. Ya. Novaya model regionalnogo ekonomicheskogo rosta / P. Ya. Degtyarev, I. V. Polosin // Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomika. – 2010. – № 2 (183), vyp. 23. – S. 85–90.
16. Asaul A. N. Predprinimatelskie seti v stroitelstve / A. N. Asaul, E. G. Skumatov, G. E. Lokteeva ; pod red. A.N. Asaula. – SPb : Gumanistika, 2005. – 256 s.
17. Borzunov A. A. Klasterная integratsiya kak faktor obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti v transportnoy otryasli / A. A. Borzunov // TRANSPORT BUSINESS IN RUSSIA. – 2014. – № 5. – S. 42–46.
18. Kovalchuk Yu. A. Issledovanie vliyaniya klasterizatsii ekonomiki regiona na ekonomicheskuyu bezopasnost i konkurentosposobnost. Chast II / Yu. A. Kovalchuk, I. M. Stepnov // Regionalnye problemy preobrazovaniya ekonomiki. – 2015. – № 9. – S. 82–90.
19. Bohatchyk L. A. Orhanizatsiino-ekonomichni zasady formuvannya rehionalnykh klasteriv : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05 / Bohatchyk Liudmyla Anatoliivna ; DVNZ «Prykarpat. nats. un-t im. Vasyliya Stefanyka». – Ivano-Frankivsk, 2015. – 307 s.

Надійшла / Paper received: 14.02.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021